

Aranka György levelezése

„Lelkesülök mindenkor, mikor leveleidet veszem, és egybe szedvén őket úgy tartogatom, mint az Elmének apro forrásotskáit.”¹

Aranka György 1788 és 1817 között folytatott levelezését ez a tanulmány az Aranka-gyűjtemény részeként vizsgálja, hiszen e levelek nem csupán tartalmilag, hanem utóéletüket tekintve is több szállal kapcsolódnak a gyűjtemény többi darabjához, egyrészt Aranka saját kézirataihoz, jegyzeteihez, műveihez másrészt pedig azokhoz az oklevelekhez, iratokhoz és könyvritkaságokhoz, amelyek vásár vagy ajándékozás révén, illetve a marosvásárhelyi és a kolozsvári tudós társaságokban való ténykedése vagy éppen utazásai során kerültek birtokába. Az ún. Aranka-gyűjtemény részeként tartjuk számon az Aranka-levelek mellett az Arankának címzett leveleket is, amelyeket a társasági iratokkal és a társasághoz beküldött kéziratokkal együtt gondosan őrzött és rendszerezett.

Az egykor Aranka által *egybe szedett* darabok valójában ma már csupán egy virtuális szöveg-együttes részét képezik, és az *Aranka-gyűjtemény* megnevezés sem egy egységes és mindmáig eredeti állapotában megőrzött állományra vonatkozik: a hozzá tartozó kéziratok, levelek, könyvek egy részéről ma már csupán közvetett forrásokból van tudomásunk, gyakran ezek jelenlegi lelőhelye is ismeretlen, a gyűjtemény fennmaradt és beazonosítható része pedig szétszórva található Erdély és Magyarország különböző könyv- és levéltáraiban. Az Aranka-gyűjtemény anyagának jelenlegi helyzete az egykori Aranka hagyaték majdnem 200 éves történetével magyarázható, az állomány hányattatott sorsa pedig az eddigi kutatásokat is nagy mértékben meghatározta. Ezért tekintjük át a következőkben az Aranka-gyűjtemény, és ezen belül az Aranka-levelezés darabjainak 1817 (Aranka halála) utáni történetét, majd ezt követően megvizsgáljuk, hogyan fonódott össze az Aranka gyűjtemény sorsa az állomány kutatásának történetével. Az előzmények áttekintése elsősorban a XIX. és XX. századi kutatások azon eredményeit hivatott összegezni, amelyek kijelölték 2000 utáni kutatások irányát és feladatait, majd ezek ismeretében kerülnek bemutatásra az Aranka-levelezés kutatásának legfrissebb eredményei, amelyek egy adatbázis formájában konkretizálódtak.

Aranka 1810. december 4-én kelt testamentumában rendelkezett a birtokában lévő értékes gyűjteményről és ennek későbbi sorsáról.² Első életrajzírója, Székely Márton így emlékezik erre:³ „Tett Testamentumot is..., melyben egyéb nevezetes dolgok között a' maga szép és a mi helyünkben magános ember' birtokában gazdag Bibliothecájáról olyan rendelés olvastatik, hogy az ritka lévén, kivált a' Magyarok' dolgairól szőlő könyvekre 's írásokra nézve, melyeket nem minden Privatus ember gyűjthet bé könnyen olyan nagy számmal, tehát vásároltassék meg olyan ember által, a' kinél egy helyben légyenek és ne oszoljanak el szerteszélyel.”⁴

Aranka kívánsága azonban nem teljesült, noha még életében több tárgyalást folytatott az ezer aranyat érő könyvtár eladása ügyében.⁵ 1817. március 11-én bekövetkezett halála után kezdetét vette az a folyamat, amely a gyűjtemény szétdarabolását és jelenlegi szétszórtságát eredményezte.

¹ Aranka Feketének, 1800. április 20-án kelt levelében. Kiemelés K.E.

² Közölve EGYED Emese, Kivénén könyveimet és írásaimat és más kézírásokat...= Uő., 2000, 134 – 137.

³ Székely Márton úgy tudja, hogy Aranka 1809-ben írta meg végrendeletét

⁴ L. SZÉKELY Márton 1818., 90. Kiemelés K. E.

⁵ L.. EGYED Emese, *i. m.*, 138 – 141.

Perényi József kutatásainak köszönhetően⁶ ismerjük a gyűjtemény történetének kezdeti szakaszát: Aranka halála után az iratok és a könyvek a marosvásárhelyi királyi tábla levéltárába kerültek. Innen szállíttatja Kilyéni Székely Mihály, az erdélyi királyi tábla elnöke az anyagot 1827-ben Kolozsvárra. A gyűjteményt az első tétel hiányával a katolikus líceum könyvtárában helyezik el.

Az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság⁷ gyűjteménye, illetve a 349 darabból álló Aranka-féle könyvgyűjtemény történetét György Lajos kutatásai alapján követhetjük nyomon. Egy 1863. november 12-i jelentésből, amelyet György Lajos idéz egyik tanulmányában,⁸ az derül ki, hogy az 1827-ben a Lyceum-könyvtárba került anyag ekkor még mindig rendezetlen. Az odaszállított marosvásárhelyi gyűjteményről egységes állományként egy 1884. december 27-i kimutatásból kaphatunk információkat. Pár év elteltével, pontosabban 1889-től a gyűjtemény egységessége megbomlik, amikor a kolozsvári Lyceum-könyvtár a gimnázium II. emeletéről a földszinti helyiségekbe költözik s ezzel egy időben újból átrendezés alá kerül. Ekkor az ún. Aranka-féle gyűjtemény anyaga összekeveredik a könyvtár alapanyagával.⁹ De a könyvgyűjtemény története itt még nem zárul le: az 1948-as államosítást követően az egykori Lyceum-könyvtár anyagát a kolozsvári Akadémiai Könyvtárba szállítják.

A Kolozsvárra került kéziratok sorsa is hasonló volt a könyvekéhez: az anyag rendezetlenül marad, és a 23 iratesomóban hányódó kéziratokat már-már a megsemmisülés fenyegeti. Vass József, a kolozsvári líceum tanára és könyvtárosa az 1850-es években erre több alkalommal is felhívja közleményeiben a figyelmet,¹⁰ és a megmentés szándékával hozzákezd az ott található iratok lemásolásához.

Az Aranka-gyűjtemény történetében újabb fordulópontot jelentett a gróf Mikó Imre kezdeményezésére 1859-ben megalakult Erdélyi Múzeum Egylet. Ezt követően ugyanis a gyűjtemény számos darabja vásár útján az Egylet állományába kerül. Annak terve viszont, hogy a teljes Aranka-hagyatékot összegyűjtsék és rendezzék, ekkor sem valósulhatott meg. 1950-ben, amikor a gazdag EME-gyűjtemény anyagát felosztották, Aranka György hagyatéka önkényes módon különböző intézmények birtokába kerül: egy részét a Román Állami Levéltár kolozsvári fiókjának kéziratárában, másik jelentős részét pedig a kolozsvári Egyetemi Könyvtár kéziratárában helyezték el.

Bár a XIX. század második felében – Vass József, Jakab Elek és Perényi József kutatásai révén - elkezdődik ennek az anyagnak a feldolgozása, a XX. század történeti eseményeinek következtében ez a munka befejezetlen marad, és időközben az iratok lelőhelye is megváltozik. Ugyancsak György Lajos kutatásaiból tudhatjuk meg, hogy az iratok 1919-ben nyomtalanul eltűnnek Kolozsvárról, majd 1942 tavaszán kerülnek vissza Budapestről. Az EMNyT megalakulásának 150. évfordulóján mondott beszédében örömmel jelenti ki, „*hogy a Magyar Nyelvművelő Társaság okmánytára, működésének forrásanyaga ismét a tudományos kutatás rendelkezésére áll,*” és reméli, hogy nemsokára megvalósulhat a teljes anyag betűhű kiadása. Ekkor már Jancsó Elemér az anyag összegyűjtésén és kiadásán fáradozik.

Jancsó 1947-es *Aranka György levelezése* című tanulmányában jelenti be, hogy az Erdélyi Tudományos Intézettől megbízatást kapott a Nyelvmívelő Társaság iratainak, és emellett az Aranka-levelezés összegyűjtésére, és hogy az 1941–1943 közötti időszakban folytatott gyűjtőmunkája eredményeként összeállt a Társaság irataiból egy kötetnyi anyag, amely már sajtó

⁶ L. PERÉNYI József, 1916, 363–376.

⁷ A továbbiakban EMNyT.

⁸ Vö. GYÖRGY Lajos, 1944/1–2, 146–148.

⁹ Vö. GYÖRGY Lajos, *i. m.*, uo.

¹⁰ L. VASS József, 1854.

alatt is van. Az *Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság iratai* című monumentális munka 1955-ben lát napvilágot - egy tervezett sorozat első darabjaként. Amint azt Jancsó e kötet előszavában kifejti, a következő kötetek (szám szerint négy) a társasághoz és annak titoknokához küldött leveleket és az általuk írt válaszokat tartalmazzák. Jancsó Elemér érdeme, hogy 1947-es tanulmányával ráirányítja a figyelmet a hatalmas levelezésanyag feltárási munkáira. és már utal azokra a problémákra, amelyek hátráltatják a levelezésanyag egyes darbjainak összegyűjtését, az *Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság iratai* (1955) kötet előszavából nyilvánvalóvá válik: a levelek jórészt már felkutatta Erdély és Magyarország különböző kéziratáraiban, és 1235 levél vár a kiadásra. A nagy vállalkozás azonban félbeszakad: az 1956-os forradalom utáni Erdélyben felerősödő magyarellenesség, amely a magyar-román kapcsolatra is kihatott, megnehezítette, több esetben lehetetlenné tette a magyar nyelvű kiadványok megjelentetését. A párt/a román állam szervei az Aranka-levelezés közlését nem hagyják jóvá. Ily módon az idők folyamán szétszóródott Aranka-gyűjteményben való rendteremtés terve megghiúsul, s több évtizedes kutató munkájának eredménye néhány kiadatlan Aranka-levelet közlő tanulmányra korlátozódik. Jancsó Elemér halála (1971) után Enyedi Sándor vállalta fel az összegyűjtött levelezésanyag kiadását, aki az 1980 – 2000 közti időszakban több mint 30 adatközlő tanulmány formájában publikált szemelvényeket a hatalmas szövegtárhelyből.

A 2000-ben újraindult Aranka-kutatásnak valójában ugyanazon problémákkal kellett szembenéznie, mint a levelezésanyag feltárási kezdetén: újra számba kellett venni a fennmaradt eredeti leveleket, a róluk készült másolatokat, a különböző levélközleményeket, és valamiféle rendet kellett teremteni az erdélyi és magyarországi kéziratok állományában található kisebb „Aranka-gyűjteményekben.”

A gyűjtőmunka során felleltároztam az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia, a kolozsvári Egyetemi Könyvtár, az Akadémiai Könyvtár és az Állami Levéltár kéziratáraiban található leveleket, és a különböző kiadványokból kigyűjtöttem az Aranka-levelezés részközleményeire vonatkozó információkat. Az eredetiben vagy másolatban fennmaradt levélszövegek adatainak összeírásával párhuzamosan folyt a lappangó levelek felkutatása és beazonosítása.

Az Arankához intézett levelek nagy része fennmaradt, mivel a marosvásárhelyi tudós levelező gyűjtötte és megőrizte a beérkezett küldeményeket. Az ő levelei azonban sokkal mostohább sorsra jutottak: leveleire nagyon sok esetben csupán a levelezőtársak választleveleiből következtethetünk, gyakran pedig Aranka megjegyzései nyújtottak eligazítást, amelyeket a nyilvántartás, a rendszerezés és a levélváltások dátumainak nyomon követése végett a kapott levelek hátára írt. (pl. *Vettem... Válaszoltam...* stb.) Az utalásokból és megjegyzésekből következtetett levelek adatai mellett rendszereztem az egykorú levél-lajstromok, gyűjteményleírások, illetve az Aranka-kutatók által összeállított levéllisták információit is. Gondolok itt például Aranka György 1798. április 5-én készített betűrendes levél-lajstromára,¹¹ Vass József 1852-es másolatkönyvének levéljegyzékére,¹² Jakab Elek 1884-es állományleíró listájára¹³ vagy pedig Jancsó Elemér gyűjteményleírására. Nagyon sok Arankához írt levél létezésére ma már csupán az említett levéljegyzékek révén következtethetünk, hiszen az általuk számba vett kéziratanyag azóta már újabb változásokat szenvedett, és nagyon sok eredeti levélnek nyoma is

¹¹ A kézirat a kolozsvári Állami Levéltár Aranka-gyűjteményében található.

¹² MTA – Kéziratár, M. Irod. Lev., 4r., 146. szám. A másolatkönyv a benne található levélszövegeken kívül még 128 eredeti levélről és két olyan kötetről tudósít, amelyek „a Társaság levelezését foglalják magokban *másolatban*,” ezek 24, illetve 44 darab levelet tartalmaznak.

¹³ L. JAKAB Elek, *Aranka György és az Erdélyi Nyelvművelő és Kéziratkiadó Társaság*, Figyelő, 1884. Jakab Elek ellenőrzi és kiegészíti Vass levéljegyzékének adatait.

veszett.¹⁴ Az Aranka-gyűjtemény szétszórtságából adódó áttekinthetatlenség mellett a levelezés kutatásának újabb buktatóját képezte a másolatokban¹⁵ és a levélpublikációkban gyakran tetten érhető szövegromlás, amely a szövegkritikai problémák vizsgálatának szükségességét hozta előtérbe.

A szövegkritikai javításokkal kapcsolatosan két szemléletes példát mutatnék be Enyedi Sándor szövegközléseiből, Gróf Galánthai Fekete János és Aranka György levelezéséből: az *Irodalomtörténet* 1990-es évfolyamában közli a két barát 1799-es levélváltását. A gazdag levelezés anyaga részben az OSZK levelestárában, részben pedig a MTA kéziratárában található, és azt is tudnunk kell, hogy az eredeti szövegek mellett több levél Mátyási József másolatában maradt fenn, aki 1799-től a gróf titkára. Mátyási levélmásolatait a MTA kéziratárában őrzik, a *Néhai Galánthai Fekete János költői munkái* című kéziratok második kötetében. Az egymás után bemásolt leveleken Mátyási nem tüntette fel a dátumot, éppen ezért nehéz megállapítani a levelek időrendjét. Pontosán ez lehetett az oka annak, hogy Enyedi Sándor ugyanazt a levelet először 1799. december 27-i dátummal közli (a másolat alapján), majd (a levél eredetijére rábukkanva) az 1995-ös Könyvszemlében 1800. január 15-i keltezéssel újra közzéteszi. Szintén Enyedi Sándor levélpublikációjához kapcsolódik a következő észrevételem is. Az *Irodalomtörténet* 1986-os számában kijelenti: „*Aranka Kazinczyhoz írott leveleiből egy sem került elő, Kazinczy leveleinek nagy része viszont megmaradt.*” E kijelentés cáfolásaként csak ennyit mondhatok: a MTA kéziratárában található két Kazinczynak küldött Aranka-levél, az egyik 1810. június 9-én, a másik augusztus 1-én kelt. Az Ms. 4744/111–112 jelzet alatt található eredeti szövegei mellett azonos jelzettel e levelek másolatai is fellelhetők.

A szövegkritikai problémák számbavétele és az ilyenfajta tévedések jövőbeni kiküszöbölése érdekében, valamint a levelezés kiadásra való előkészítésének egyik fázisaként készítettem el 2001-ben az Aranka–levelezés címzettek és feladók szerinti betürendes mutatóját táblázat formájában. Ez a kétrészes katalógus tartalmazta a feladó/címzett nevét, rangját, tisztségét/beosztását, valamint a levél nyelvére (magy., lat., ném.), a levél keltének helyére és idejére, a kézirat/ másolat lelőhelyére, illetve az eddigi kiadásokra vonatkozó adatokat.

A feladók és címzettek betürendje szerinti feltüntetett levelek azonban nehezen voltak visszakereshetők, és a táblázatos forma hátrányai is hamarosan megmutatkoztak: hiányzott a létező és a csupán utalásokból kikövetkeztetett levelek közötti különbségtétel, és az új adatok bevitel is problémává vált. Ezért vált szükségessé az Aranka-levelezés katalógusának újraszervezése, és az egyes tételek áttekinthetőségét szem előtt tartva megalkottam az Aranka-levelezés szövegeinek kronologikus repertóriumát - Word-dokumentum formájában. Ez a katalógus már időrendi sorrendben tartalmazta az Aranka által írt vagy az Arankának küldött leveleket, évenkénti felosztásban. A tételek felépítése a következő volt: a feladó és címzett megnevezése után a levél keltének helye és ideje következett. A levél eredetijének (K:), majd pedig az esetleges másolat(ok) (M:) lelőhelyére vonatkozó adatokat sorakoztattam fel, a szöveg eddigi közlésére vonatkozó információkkal bezárólag. Ha idegen nyelvű levélről volt szó, akkor feltüntettem a levél nyelvét is (Ny.:), a szövegkritikai észrevételek pedig a lábjegyzetben kaptak helyet. A lappangó levelek tételei dőlt betűvel szedve jelentek meg a repertóriumban. Álljon itt példaként az 1798-as év első három tétele:

¹⁴ pl. 1945-ben az Endes család levéltárának leégésekor majdnem 200 Arankához írt, különböző szerzőktől származó levél pusztult el. Ezek közül néhányról Jancsó Elemér készített másolatot vagy tartalmi kivonatot, és Enyedi Sándor jelentette meg őket

¹⁵ Mint például az *Irodalmi Kiadatlanok Gyűjteménye Hű Másolatban* címet viselő másolatoknyelv, amely a megőrzés és áthagyományozás szándékával készült, és 18 eredetiről másolt levelet tartalmaz. MTA – Kéziratár, M. Irod. Lev., 4r., 146. szám.

Teutsch Aranka Györgyhöz

Kronstadt, 1798. január 4.

K: ismeretlen

M: OSZK Kt., Jancsó Elemér másolatgyűjteményében, kéziratos

Ny.: német

(a) Aranka György Ocsovszky Pálhoz*[Marosvásárhely], 1798. január 13.***(i) K: ismeretlen***M: ismeretlen**(a válaszlevélből kikövetkeztetve)***1) Aranka György Édes Gergelyhez**

Marosvásárhely, 1798. február 2.

K: ismeretlen

M: ismeretlen

Megjelent: Abafi Lajos, Aranka György két levele Édes

Gergelyhez, Figyelő, I., 1876, 176 – 177.

A mintegy 1250 tételt tartalmazó kronologikus repertórium az első változathoz képest sokkal áttekinthetőbb volt, jól tükrözte az évenkénti levelezés mennyiségét is, de a kutatás kiterjedésével nélkülözhetetlenné vált egy olyan katalógus, amelyben a különböző szempontok szerint is nagyon gyorsan visszakereshetők a levelek. Ebből az igényből született meg 2005-ben az Aranka-levelezés számítógépes adatbázisának ötlete.

Az adatbázis létrehozásakor előzményként és mintaként szolgált egyrészt Thimár Attila¹⁶ és Lakner Lajos tanulmánya,¹⁷ másrészt pedig egy német kezdeményezés, a Goethe- und Schiller - Archiv gazdag dokumentum-gyűjteménye, többek között Goethe és Nietzsche levelezésének internetes adatbázisa.¹⁸

Az Aranka-levelezés adatbázisának megtervezésekor¹⁹ számos tényezőt kellett szem előtt tartanunk ahhoz, hogy a hatalmas adathalmaz könnyen kezelhető legyen, illetve, hogy a tárolt adatok majd többféle rendszerezés alapján lekérhetőek legyenek. Elsőként meghatároztuk az adatok részelemeit és struktúráját: az egyes leveleket öt adat segítségével határoztuk meg, amelyek a maguk módján különböző részelemekből épülnek fel:

személy (név)

helység (név)

publikáció (név) // folyóirat / könyvkiadó/ évszám/ lapszám

lelőhely (név, helység)

levél (helység, keltezés, nyelv, lábjegyzet, megjegyzés)

Az adatbázis megtervezésének következő lépéseként megvizsgáltuk, hogy milyen adatokat vonunk be az adatbázisba, ezek milyen jellemzőkkel rendelkeznek, majd ezt követően körülhatároltuk a mezőket, illetve meghatároztuk, hogyan is kapcsolódnak ezek a mezők egymáshoz.

¹⁶ L. THIMAR Attila, 2001/1–2, 90–106.

¹⁷ L. LAKNER Lajos, 2003/4–5, 504–527.

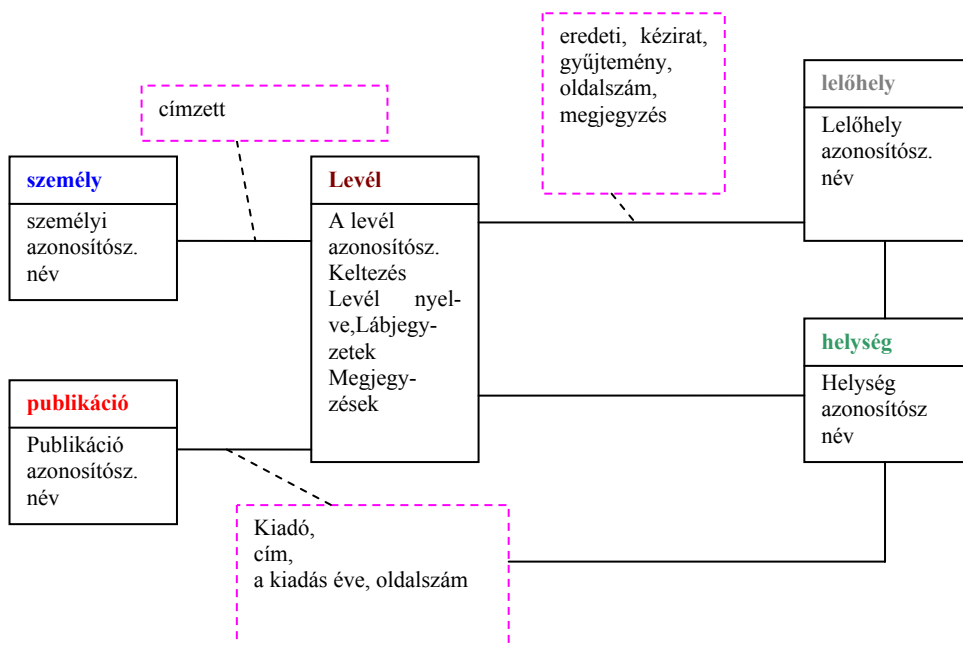
¹⁸ <http://www.klassik-stiftung.de>, Briefe an Goethe (Repertorium), Briefe an Goethe (Regestausage), Nietzsche-Briefwechsel (Gesamtverzeichnis).

¹⁹ Itt szeretnék köszönetet mondani Christoph Andreas Pingelnek az adatbázis megtervezésében és kivitelezésében nyújtott segítségéért.

A relációk szemléltetésére elkészítettük az adatbázis modelljét (1. ábra), majd ezeket a relációkat SQL (Structured Query Language) segítségével átvittük az adatbázisba. Hogy az adatbázis és a felhasználó közti interakció megvalósulhasson, több dinamikus weboldalt hoztunk létre, amelyeken a menüsorban öt területhez kapcsolódó adatsor látható. Ezek a **Levelek**, a **Személyek**, a **Helységek**, a **Lelőhelyek**, a **Levélkiadások**. Ezeket a **Beállítások** és az **Információk** (Aranka életéről és munkáiról) menüpontok egészítik ki. Ezek a dinamikus weboldalak három nyelven (magyarul, németül és angolul) hívhatók le.

Az adatbázis adatokkal való feltöltésekor a Word-formátumú kronologikus repertóriumot Html- formátumú fájlra alakítottuk, majd így importáltuk az adatbázisba. Ettől a lépéstől kezdődően indítványozhatjuk a menüsor bármely parancsának végrehajtását. A következőkben néhány példával szeretném szemléltetni az adatbázis működését.

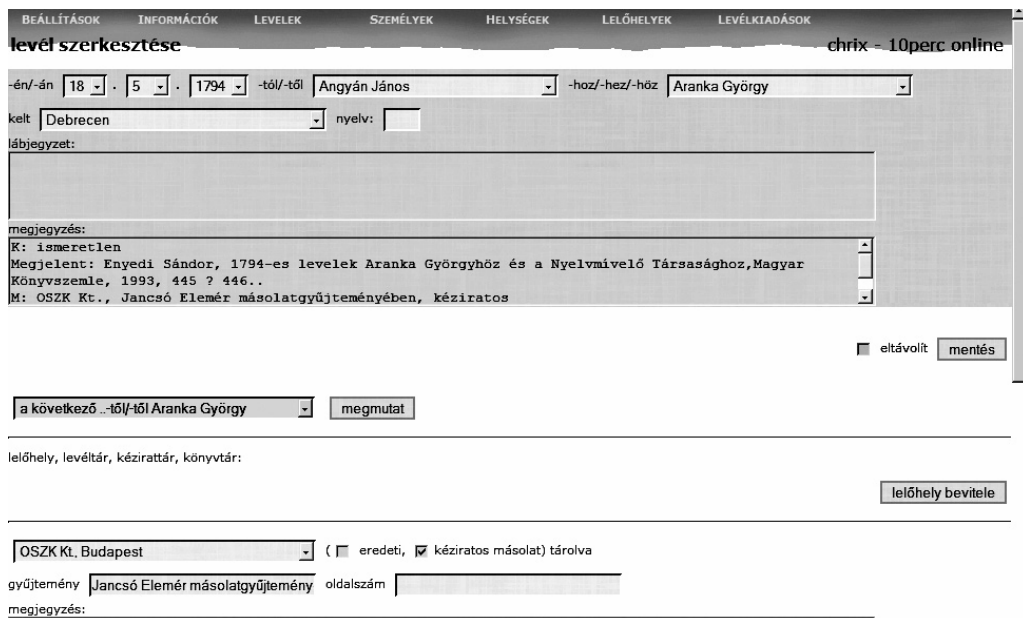
Az adatbevitelt követően a **Levél keresése** paranccsal kiválasztottuk az 1258 importált levél közül Angyán János 1794. május 18-án Aranka Györgyhöz intézett levelét, és a megjelenített weboldalon láthatóvá vált a levélre vonatkozó adatok összessége: a dátum, a feladó neve, a címzett neve, a levél keltének helye, a levél nyelvére vonatkozó adat, a lábjegyzet, a megjegyzés, az eredeti és a másolat lelőhelyére vonatkozó információk (3. ábra) és nem utolsó sorban a levélkiadás adatai (4. ábra): a folyóirat címe, a levél közlője, az adatközlő tanulmány címe, valamint az oldalszámok.

1. ábra. Relációs adatbázis modell

2. ábra

3. ábra

OSZK Kt. Budapest (eredeti, kéziratos másolat) tárolva

gyűjtemény Jancsó Elemér másolatgyűjtemény oldalszám

megjegyzés:

eltávolít

levélkiadás(ok):

Magyar Könyvszemle -től/-től Enyedi Sándor

cím: 1794-es levelek Aranka Györgyhoz

-ban/-ben h.n. -én/-án 1 1 1993

445 ? 446 ..

oldalszám:

eltávolít

fel araDB(c)2006

4. ábra

Az adatbázis egyik nagy előnye, hogy könnyűszerrel hozzáférhetünk a levelek adataihoz, de talán ugyanennyire fontos az is, hogy nem egy lezárt adathalmazmal van dolgunk: az adatbázis adatai ugyanis bármikor megváltoztathatók és újraserkeszthetők. Példaként említeném az 5. és 6. ábrán látható bővítési lehetőségeket: igény szerint vihetünk be helység- és személyneveket a „bevitel” gombra kattintva, illetve lecserélhetjük a már nem érvényes neveket is az „új megnevezés”-re klikkelve.

BEÁLLÍTÁSOK INFORMÁCIÓ LEVELEK SZEMÉLYEK HELYSÉGEK LELŐHELYEK LEVÉLKIADÁSOK

Lelelőhelyek szerkesztése

új lelelőhely -ban/-ben

lelelőhely -hoz/-hez/-höz -ban/-ben

ha nincs választás, törölve

fel

5. ábra

6. ábra

Ennyire egyszerű az eljárás, ha egy újonnan felbukkant vagy beazonosított levelet kívánunk a már importált levelezésanyaghoz csatolni. Ilyenkor a **Levelek** menüpont **Levél bevitele** menütételét kell kiválasztanunk, majd a megjelenő űrlapot ki kell töltenünk az új levél adataival, végezetül pedig kattintani kell a „bevitel”-re.

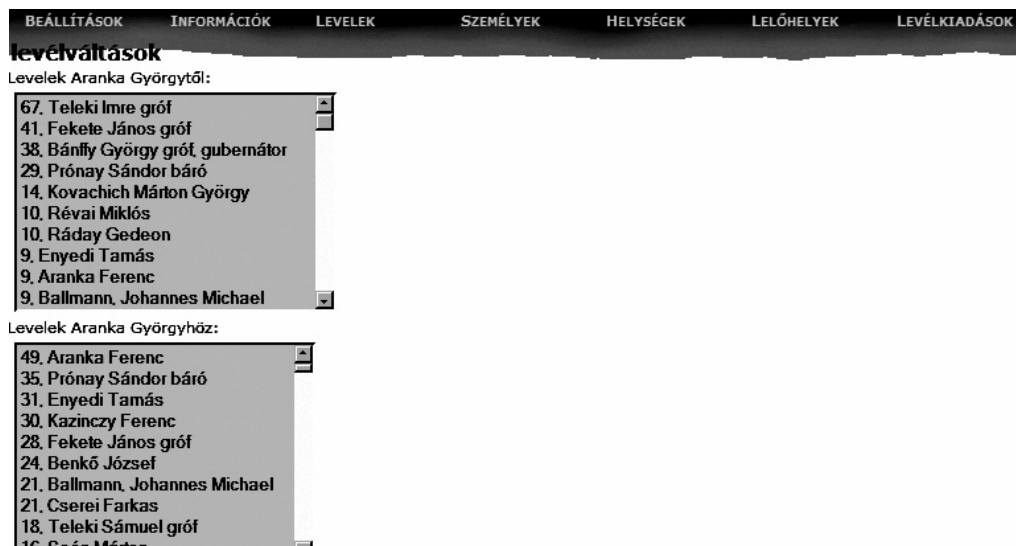
7. ábra

Az Aranka-levelezés adatbázisának létrehozásával az volt a szándékunk, hogy a legkülönbözőbb szempontok szerint keresgélhessünk a levelek adataiban, és ily módon addig ismeretlen összefüggésekre is fényt derítsünk. És valóban ma már néhány másodperc alatt megtudhatjuk, hány levél keletkezett például egy bizonyos időszakban vagy egy bizonyos napon, és melyek ezek, kikereshetjük az 1258 levél közül, hogy hány levél kelt Marosvásárhelyen vagy bármely más helységben, kutathatunk az adatok halmazában a feladók vagy a címzettek szerint, a levelek nyelve szerint, de akár információkat szerezhetünk egy bizonyos levéltár állományát illetően is. A keresés szempontja lehetne ugyanakkor az eredeti, a másolt és a már publikált levelek aránya is. De ugyancsak az adatbázis legfontosabb funkciói között említhetjük két személy egymással folytatott levelezésének keresését is (pl. Aranka és Gyarmathi Sámuel levelezésének listáját időrendi sorrendben). A kapott eredmény minden esetben kinyomtatható, mégpedig nyomtatóbarát verzióban.

BEÁLLÍTÁSOK	INFORMÁCIÓ	LEVELEK	SZEMÉLYEK	HELYSÉGEK	LELŐHELYEK	LEVÉLKIADÁSOK
Levél keresése						
minden levél						
☐	-tól/-től	<input type="text" value="1700-01-01"/>				
☒	-ig	<input type="text" value="1880-10-23"/>				
☐	küldve -ből	<input type="text" value="Abrudbánya"/>				
☒	feladó	<input type="text" value="Eder, Joseph Karl"/>				
☐	címzett	<input type="text" value="!Gyarmathi Sámuel"/>				
☐	nyelv	<input type="text"/>				
☐	lábjegyzet	<input type="text"/>				
☒	levéltárból/kézirattárból	<input type="text" value="OSZK Kt. Budapest"/>	vagy	☐	lelőhely helysége	<input type="text" value="Abrudbánya"/>
☐	csak eredeti, ☐ csak kéziratos másolat					
☒	kiadó	<input type="text" value="Irodalomtörténeti Közlemények"/>				
☐	megjegyzés	<input type="text"/>				
			☒ nyomtatóbarát verzió			
<input type="button" value="keresés"/>						
levelezése: <input type="text" value="!Gyarmathi Sámuel"/> és <input type="text" value="minden"/>						
			☐ nyomtatóbarát verzió			

8. ábra

Az adatbázis révén áttekinthetőbbé váltak nem csak az egyes levelezések: a fennmaradt vagy kikövetkeztetett levelekből megtudhatjuk például azt is, hogy Aranka György Teleki Imre gróffal (73 levél), Fekete János gróffal (69 levél), Prónay Sándor báróval (64 levél), illetve Bánffy György gubernátorral (45 levél) állt a legélénkebb levelezésben.

9. ábra

A keresések eredményei, statisztikák és mutatók által szemléltethetjük a levelek időbeli gyakoriságát, az Aranka-levelezés intenzitását (10. és 11. ábra), és így már teljesen nyilvánvalóvá válnak számunkra mindeddig csak sejtett összefüggések is: bizonyított tényként állíthatjuk, hogy a levelezés legsokatmondóbb része az 1790-es évektől az 1800-as évek elejéig tartó periódusban keletkezett, és a fennmaradt anyag azt sugallja, hogy intenzitásának az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság működése volt a fő meghatározója.

A keresési szempontok bővítése révén az Aranka-gyűjtemény állományáról is új információkat sikerült megtudnunk: a levelek közül mintegy ötven nem magyar, hanem német vagy latin nyelven íródott, a levelezés anyagából mindeddig több mint 400 levélszöveget publikáltak és körülbelül 310 levél maradt fenn eredetiben. Bár ezek az eredmények még nem véglegesek és az adatbázis állandóan bővül, mégis elmondhatjuk, hogy a 2000 utáni Aranka-kutatásnak sikerült a korábbi eredményeket összegezve az új kutatási feladatokat megoldani és a levelezés kiadásának előmunkálatait elvégezni.

10. ábra

11. ábra

Aranka György levelezésének mint az Aranka-gyűjtemény különleges szöveg-együttesének és e szövegkorpusz majdnem két évszázados kutatásának története képezte e tanulmány tárgyát. A kutatási előzmények ismertetését követően azt a folyamatot mutattam be, amely során a levelezésanyagra vonatkozó információk sokaságából megszületik először egy kronologikus levélrepertórium, majd ezt követően az összegyűjtött adatokból végeredményként létrejön egy

komplex adatbázis, mely a rendszerezés mellett lehetővé teszi a levelezésben való több szempontú tájékozódást és keresést. Kiemelt figyelemben részesítettem az elkészített adatbázis bemutatása során az adatbázis megtervezésének és felépítésének konkrét lépéseit: az adatok részlemeinek és struktúrájának meghatározását, a mezők körülhatárolását, ezek egymáshoz való kapcsolódásának szabályozását, az adatbázis adatokkal való feltöltését, és nem utolsósorban a komplex keresés szempontjainak megválasztását. Az adatbázis segítségével elkészített statisztikák és mutatók révén e levelezés tudomány- és intézménytörténeti jelentőségét is szerettem volna bizonyítani, és ezáltal Aranka Györgynek a felvilágosodás kori Erdélyben kifejtett tudományos szervező munkáját is ismertetni.

The Correspondence of György Aranka. The subject of this study is the history of György Aranka's correspondence as a special group of texts within the Aranka - collection, as well as the history of the almost two hundred years of research carried out on this text-corpus. Following the overview of previous research, I present the process through which, out of the great amount of information referring to the correspondence, at first a chronological repertoire was born, and then, as an end result, a complex database was formed, which, beside making systematization possible, allowed for search and study based on various criteria. While presenting the database I gave special attention to the stages of its design and structure: to determining the elements and structure of the data, establishing the fields, regulating the way these relate to each other, loading data into the database, and last, but not least, choosing the criteria for a complex search. With the statistics and indexes obtained with the help of the database I intended to demonstrate the significance of this correspondence in terms of the history of science and institutions, as well as to showcase the organization work carried out by György Aranka in the field of science in Transylvania during the age of the Enlightenment.